

політичний коментар

№ 9 (63)

У цьому числі **політичного коментаря** Міжнародний центр політичних досліджень подає результати аналізу державної політики та чинники впливу на неї у вересні 2008 року.

ПОЛІТИЧНА КОНКУРЕНЦІЯ

Помаранчева революція створила умови для продовження демократизації та надала владі великий кредит довіри для здійснення необхідних інституційних, економічних, політичних реформ. Однак амбіції лідерів помаранчевого табору та їхніх оточень завадили реалізації потрібних країні реформ: сформований у лютому 2005 року уряд Юлії Тимошенко через вісім місяців відправили у відставку.

Після парламентських виборів 2006 року, які вперше відбулися на пропорційній основі, суперечки між БЮТ і “Нашою Україною” в перебігу переговорів над коаліційною угодою посприяли приходу до влади коаліції на чолі з Партією регіонів. “НУ” і Президент спробували створити широку коаліцію з ПР, підписавши Універсал національної єдності. Проте недотримання політичних домовленостей і розпочата боротьба за обмеження президентських повноважень призвели до розпуску парламенту та дострокових виборів у вересні 2007 року. Перед загрозою повторної коаліції Партії регіонів обидві помаранчеві сили знову об’єдналися, однак хитка коаліція з 226 голосів і принципові суперечки вже з перших днів голосування за законопроекти коаліційної угоди завадили їй працювати ефективно.

Початок роботи третьої сесії шостого скликання парламенту ознаменувався черговим піком тривалого конфлікту між двома лідерами країни: Секретаріат Президента звинуватив прем’єра в державній зраді. У відповідь Блок Юлії Тимошенко, всупереч інтересам партнерів по коаліції, об’єднався з Партією регіонів і ухвалив законопроекти, що обмежують повноваження Президента. Фракція “Наша Україна - Народна Самооборона”, ухваливши рішення про вихід з коаліції, поставила юридичну крапку в її недовготривалій діяльності.

У результаті на порядку денному – чергові консультації з приводу створення коаліції. У разі її нестворення постає перспектива третіх парламентських виборів за останні три роки. Утім, будь-який сценарій розгортання подій до політичної стабілізації не призведе. Особисті амбіції головних політичних гравців, налаштування на гру з нульовою сумою, руйнування домовленостей і втрата довіри між основними політичними гравцями — усе ускладнює формування будь-яких коаліційних союзів Верховної Ради і шостого, і наступного скликань.

Стабільна політична нестабільність і відсутність злагодженої роботи гілок влади унеможливають якісні відповіді на внутрішні та зовнішні виклики України. Проте за незмінного балансу сил у парламенті стабільної коаліції і відповідно реформ очікувати немає підстав.

Коаліція розпалася де-юре

Прем'єр-міністра звинуватили у державній зраді і корупції

Тривала відсутність позиції БЮТ щодо кавказького конфлікту, а також ігнорування цього питання Юлією Тимошенко створили сприятливе підґрунтя для наступу Секретаріату Президента на уряд. Чинного Прем'єр-міністра звинуватили в державній зраді і політичній корупції: заступник глави Секретаріату Президента Андрій Кислинський заявив, що Росія розглядає рішення щодо підтримки кандидатури Юлії Тимошенко на виборах Президента України в разі дотримання Прем'єр-міністром України та її політичної сили пасивної позиції в конфлікті з Грузією. Окрім того, медіа оприлюднили зміст листа, в якому глава Секретаріату Президента Віктор Балаго звернувся до Служби безпеки України з проханням перевірити дані, які вказують на загрозу замаху на його життя, що може бути ініційованим і замовленим чинним Прем'єр-міністром.

БЮТ і Партія регіонів об'єдналися проти Президента

У відповідь БЮТ пішов на тактичний союз з Партією регіонів. Конституційною більшістю голосів Верховна Рада ухвалила зміни до закону про Кабінет Міністрів, вилучивши норму про узгодження з Президентом звільнення міністрів і обов'язкове виконання урядом рішень Ради національної безпеки і оборони. Крім того, змінено закон про Службу безпеки України: за новими нормами виконувача обов'язків голови СБУ призначає і звільняє парламент за пропозицією не менш як однієї третини депутатів від конституційного складу Верховної Ради (раніше це одноосібно робив Президент). Ухвалено також зміни до законів, згідно з якими унормовується процедура надання Конституційним Судом висновку щодо імпичменту Президента. На зменшення ваги інституту Президента спрямовано відновлені консультації між БЮТ і ПР щодо нової редакції Конституції України.

Паралельно обидві партії почали обговорювати можливість підвищення прохідного бар'єра до парламенту для проходження до парламенту лише двох великих партій. Народний депутат від БЮТ Сергій Терьохін зареєстрував у парламенті законопроект про підвищення прохідного бар'єра на виборах до Верховної Ради до 10%. Утім, на цьому етапі і рух до двопартійності, і кампанії з нівелювання президентської посади є радше елементом тиску на опонентів, аніж реальною метою політичних сил.

Пропрезидентська фракція вийшла з коаліції

У відповідь на демарш БЮТ фракція "НУ—НС" ухвалила рішення про вихід з коаліції. Розвал коаліції призвів до невизначеності, яку можна охарактеризувати як "війна всіх проти всіх". Колишні союзники ведуть окремі переговори з опозиційною Партією регіонів про створення альтернативної коаліції, водночас усі політичні сили готуються до можливих дострокових виборів.

Сценарій перший – нова коаліція

Нові коаліції несуть втрати їхнім учасникам

Політичні сили, представлені в парламенті, мають 30 днів від 16 вересня для створення нової коаліції. На наш погляд, шанси на створення нової коаліції низькі через невичерпаність конфлікту між колишніми союзниками та ймовірність електоральних втрат у разі формування коаліції з колишніми опонентами.

- 1) Стара-нова коаліція у складі БЮТ і "НУ—НС" із залученням блоку Литвина. Зокрема до такої коаліції колег закликає депутатська група "Народна самооборона". Така конфігурація видається малоімовірною, враховуючи риторичку взаємних звинувачень між колишніми коаліційними партнерами.
- 2) Коаліція у складі БЮТ і ПР. Обидві сили не приховують, що ведуть політичні переговори про створення більшості. Утім, формальний союз цих політичних сил ускладнюється низкою ризиків:

- така коаліція загрожує електоральними втратами для БЮТ. По-перше, Юлія Тимошенко не раз відкидала можливий факт створення коаліції з ПР. По-друге, враховуючи проросійськість ПР, звинувачення Секретаріату Президента набувають політичної ваги;
 - в обох партіях існують сили, які категорично не сприймають такого союзу. У Партії регіонів — це група пана Ахметова та група панів Львовчкіна-Фірташа. У БЮТ — це велика частина патріотично налаштованих депутатів;
 - створення коаліції між найбільшими конкурентами дуже ускладнює проведення ними президентської кампанії.
- 3) Коаліція між Партією регіонів і блоком “НУ-НС” із можливим залученням Блоку Литвина. Втілення ідеї “широка коаліція” нині достатньо важке для Президента через недавні заяви Віктора Януковича про необхідність визнання незалежності Південної Осетії та Абхазії і незмінну позицію ПР щодо НАТО.

Сценарій другий – дострокові парламентські вибори

Найбільш реальний і прийнятний для більшості політичних гравців сценарій — дострокові парламентські вибори. Якщо впродовж 30 днів від 16 вересня — дня офіційного розпаду коаліції — не буде створено нової коаліції, Президент має право розпустити Верховну Раду. Враховуючи 60 днів, наданих на проведення виборчої кампанії, парламентські вибори можуть відбутися вже в грудні 2008 року.

Нові вибори суттєвих змін до складу Верховної Ради не принесуть. За результатами соціологічного опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології, до Верховної Ради проходять п’ять партій і блоків¹. Порівняно з червнем 2008 року суттєво поліпшив електоральні показники БЮТ і в межах статистичної похибки — Партія регіонів, впали рейтинги в блоку “НУ—НС”, блоку Литвина та КПУ.

Вибори не змінюють розкладу сил у Верховній Раді

Таблиця 1. Рейтинги основних політичних сил у парламенті

Партії та блоки	Парламентські вибори, вересень 2007 р.	Всеукраїнське опитування, червень 2008 р., %	Всеукраїнське опитування, вересень 2008 р., %
Блок Юлії Тимошенко	30,71	18	24,1
Партія регіонів	34,37	22,8	23,3
Блок “Наша Україна - Народна самооборона”	14,15	5,1	3,8
Блок Володимира Литвина	3,96	4,5	3,4
Комуністична партія України	5,39	4,2	3,8
Не голосував би ні за кого/проти всіх	2,73	10,2	9,9
Важко відповісти		17,1	11,1

¹ Опитування проводилося 1-7 вересня 2008 року. Методом інтерв’ю опитано 2036 респондентів, що мешкають у всіх областях України, у Криму та в Києві за стохастичною вибіркою, репрезентативною для населення України віком від 18 років.

Не брав би участі у виборах		17,1	16,3
Разом	100	100	100

Джерело: Київський міжнародний інститут соціології, Центральна виборча комісія

Спікер парламенту планує розпочати власний політичний проект

З новим політичним проектом може піти на вибори Арсеній Яценюк, особистий рейтинг якого щомісяця зростає. Якщо у квітні президентський рейтинг спікера парламенту становив 1,8 %, у червні — 2,7 %, то у вересні — 3,5 %². Раніше соціологічні дослідження виявляли, що в Україні є попит на нові політичні сили³. Арсеній Яценюк уже заявив, що він налаштований на створення якісно нового політичного проекту. Ми не виключаємо, що проект Арсенія Яценюка зможе об'єднати інших політиків з незалежної від своєї політичної сили позиції, зокрема Анатолія Гриценка, экс-міністра оборони за квотою “НУ—НС”, та Раїсу Богатирьову, яку недавно виключили з лав Партії регіонів.

Партія “Єдиний центр”, якій не вдалося посилитись ані кадрово, ані виробити свою політичну платформу, ймовірно, піде на вибори разом з рештками пропрезидентської фракції “НУ—НС”, від якої відколеться Народна самооборона та Народний Рух України.

Українське населення негативно сприйняло інформацію про ймовірність проведення позачергових парламентських виборів незалежно від політичних уподобань. За результатами опитування Центру Разумкова, не схвалюють таку перспективу і західні, центральні та північні області, і південні та східні: у Донецьку — 72%, Львові — 68,4%, Вінниці — 67%, Києві — 63,8%, Дніпропетровську — 58%, Одесі й Херсоні — 47,9% респондентів⁴.

На нашу думку, стабілізації політичної ситуації після парламентських виборів не відбудеться. Лідери перегонів — БЮТ і Партія регіонів — не зможуть отримати достатню кількість голосів для самостійного формування більшості. Тому ймовірність коаліційних форматів залежатиме від того, який відсоток наберуть інші політичні сили. Чинником, який визначатиме коаліційні переговори, буде президентська передвиборча кампанія. Парламент, а потім створений уряд розглядатимуть як майданчик для її проведення. Тому якщо Президент робитиме все можливе для створення президентської більшості, Партія регіонів і БЮТ намагатимуться забезпечити своїх лідерів третім прем'єрським терміном.

Юлія Тимошенко — лідер президентських перегонів

У президентських перегонах боротьба за перше місце електоральних симпатій точиться між Юлією Тимошенко та Віктором Януковичем. За даними Київського міжнародного інституту соціології, рейтинг Віктора Януковича за останні півроку залишається практично незмінним на рівні 23-24%. Тимчасом як рейтинги Прем'єр-міністра зазнають суттєвих коливань. У вересні, попри звинувачення у державній зраді, Юлія Тимошенко знову очолила президентський рейтинг: 24,1% готові проголосувати за неї в першому турі. За електоральними вересневими настроями перемагає Юлія

2 За даними Київського міжнародного інституту соціології.

3 За результатами соціологічного опитування, проведеного “Юкрейніан соціолоджі сервіс” у квітні-травні 2008 року, майже 33% українців вітали б створення третього гравця — політичної сили, яка стояла б поза протистоянням помаранчевих і біло-блакитних партій.

4 Дослідження проводила соціологічна служба Центру Разумкова 4-5 вересня 2008 року. Тип дослідження: телефонне опитування. Регіон і вибірка: Дніпропетровськ — 405, Київ — 445, Львів — 400, Вінниця — 400, Одеса і Херсон — 330, Донецьк — 399.

Тимошенко в другому турі і Віктор Янукович (35,1 і 32,8% відповідно) та Віктор Ющенко (34,6 та 12,1% відповідно).

Порівняно з червнем зріс рейтинг чинного Президента з 5,8 до 6,8%, що можна пояснювати рішучими діями та позиціями в кавказькому конфлікті. Однак ця тенденція нівелюється у зв'язку з іншою позицією українців: 72,5% вважають, що Вікторові Ющенку не варто балотуватися на другий термін у майбутніх президентських виборах і тільки 16,2 думають, що йти в Президенти потрібно.

Таблиця 2. Рейтинги потенційних кандидатів у Президенти України

Кандидат	квітень 2008 р., %	червень 2008 р., %	вересень 2008 р., %
Юлія Тимошенко	24,1	18	25
Віктор Янукович	23,2	24,2	24,6
Віктор Ющенко	9,8	5,8	6,8
Володимир Литвин	4	4,4	4
Петро Симоненко	3,8	3,6	3,8
Арсеній Яценюк	1,8	2,7	3,5
Інший кандидат	1,4	2,3	1,5
Проголосував би проти всіх	8,3	8,6	7,9
Не брав би участі у виборах	10,1	14,9	10,7
Важко відповісти	12,3	13,4	9,8
Разом	100	100	100

Джерело: Київський міжнародний інститут соціології

ДЕРЖАВНІ РІШЕННЯ

Проект бюджету на 2009 рік і макроекономічний прогноз

Недідздатність уряду починає негативно впливати на економіку

Дисфункціональність урядової машини почала становити загрозу для стабільного зростання економіки, на яку посилюється вплив світової фінансової кризи. Уряд ухвалює політично вмотивовані рішення, що не базуються на аналізі їхніх наслідків, та уникає непопулярних, але необхідних реформ.

Подальший розвиток низки важливих секторів української економіки неможливий без змін державної політики. Наприклад, неефективна державна політика ускладнює надходження приватних інвестицій у транспортну інфраструктуру (порти та залізниці), що вже не справляється зі збільшенням попиту. Паливно-енергетичний комплекс, житлово-комунальне та сільське господарство – інші галузі, які можуть зазнати втрат через бездіяльність уряду.

Намагання сподобатись електорату за рахунок надмірного збільшення соціальних видатків може зашкодити економічному розвитку. Якість державних інвестицій не поліпшилася, а обсяги – не збільшилися. Оскільки саме інвестиції мали б стати головним рушієм розвитку ВВП в умовах уповільнення споживання, політична криза може дорого коштувати Україні.

Урядовий прогноз на 2009 рік – політично вмотивований

10 вересня уряд затвердив макроекономічний прогноз на 2009 рік⁵. Як і в попередньому прогнозі Міністерства економіки, значення ключових показників, передусім інфляції, набагато нижчі за національний консенсус-прогноз⁶. Зокрема урядовий прогноз інфляції на рівні 9,5% на 2009 рік надто оптимістичний з огляду на очікуване здорожчання послуг, передусім житлово-комунальних. Секретаріат Президента розкритикував урядовий прогноз, припустивши, що інфляція може сягнути 14% 2009 року.

Таблиця 3. Макроекономічний прогноз на 2009 рік

	Уряд	Консенсус-прогноз*	МЦПД
ВВП, %	6,0	5,5	4,0
Інфляція, %	9,5	12,6	14,0

* Прогноз на червень 2008 року.
Джерело: Міністерство економіки

Економічна ситуація погіршується

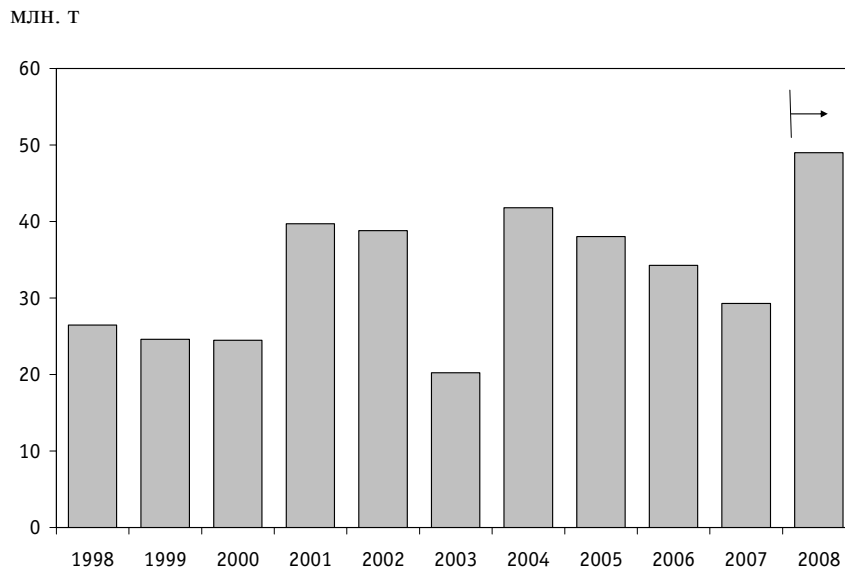
Економічна ситуація почала погіршуватися. У серпні обсяги промислового виробництва впали на 0,5%, зокрема через негативну динаміку у металургії та харчовій промисловості. Криза ліквідності дедалі більше дається взнаки в економіці, зокрема у будівництві. Криза ліквідності, що ймовірно, триватиме до кінця 2009 року, не лише обмежуватиме інвестування та економічне зростання, а й погіршуватиме конкурентне середовище через витіснення з ринку дрібних підприємств.

5 Див. постанову Кабміну від 10 вересня 2008 року “Про схвалення основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2009 рік”.

6 Макроекономічний консенсус-прогноз визначається як середнє значення всіх прогнозів, підготовлених експертами державних, недержавних і міжнародних організацій.

Рекордно високий врожай зернових⁷ позитивно вплинув на динаміку ВВП у серпні 2008 року, компенсувавши спад у промисловості. Цьогорічний врожай, імовірно, буде рекордним за роки незалежності. Збільшення пропозиції на продовольчому ринку разом зі зниженням цін на нафтопродукти зумовило дефляцію у серпні.

Графік 1. Збір зерна

Джерело: Держкомстат. Прогноз: МЦПД

15 вересня уряд подав проект Державного бюджету на 2009 рік на розгляд Верховною Радою. Доходи бюджету становитимуть 309 млрд. грн. (27% зростання порівняно до 2008 року), а дефіцит — 1,4% ВВП. На нашу думку, ризик відкладення ухвалення держбюджету та перегляд видаткової частини впродовж 2009 року залишається високим через продовження політичної кризи та несприятливу макроекономічну ситуацію (повільне зростання економіки та високу інфляцію). Зокрема збереження жорсткої політичної конкуренції надалі перешкоджатиме проведенню приватизації (нагадаємо, амбітний приватизаційний план 2008 року зірвано).

**Подано проект
бюджету на 2009 рік**

⁷ Темпи зростання валової доданої вартості у сільському господарстві за січень–серпень 2008 року становили 24,4%.

ISSN 1816-7160

Публікацію *політичний коментар* засновано у квітні 2003 року.

Друкований засіб масової інформації *політичний коментар* зареєстровано в Державному комітеті телебачення і радіомовлення України, свідоцтво КВ № 922 від 30 вересня 2004 року.

Редактор: Наталія Шаповалова.

Експерти: Ольга Львова, Іван Пресняков, Віктор Чумак,
Наталія Шаповалова, Ільдар Газізуллін.

Літературний редактор: Надія Цісик.

Члени Наглядової Ради Міжнародного центру перспективних досліджень не відповідають за оцінки та погляди, висловлені на сторінках публікації.

Хоча Міжнародний центр перспективних досліджень доклав усіх зусиль для забезпечення якості цієї публікації, ані МЦПД, ані його консультанти, ані члени Наглядової Ради МЦПД не відповідають за жодні збитки чи шкоду, завдані особі, яка покладалася на цю публікацію, хоч би якою була причина цих збитків чи шкоди.

Щодо отримання публікацій МЦПД просимо звертатися за тел.: (044) 484 -4401, e-mail: marketing@icps.kiev.ua.

Розповсюджується за передплатою.

Міжнародний центр перспективних досліджень:
вул. Пимоненка, 13а, Київ, Україна, 04050.
Телефон: (044) 484-4400. Факс: (044) 484-4402.
E-mail: office@icps.kiev.ua. Web: <http://www.icps.com.ua>

© 2008 Міжнародний центр перспективних досліджень
У разі цитування обов'язкове посилання на *політичний коментар*.